

**S F Â N T U L
I O A N D A M A S C H I N U L**

CUVÂNT DESPRE DREAPTA CREDINȚĂ

*

DESPRE SFÂNTA TREIME

*

DESPRE CÂNTAREA TRISAGHIONULUI

Traducere din limba greacă veche, studiu introductiv și note

LAURA ENACHE

Carte tipărită cu binecuvântarea
Înaltpreasfințitului
TEOFAN
Mitropolitul Moldovei și Bucovinei

Colecția „Patristica” este coordonată de
Dragoș Dâscă și Pr. Cezar Țăbârnă

Referent științific:
Prof. univ. dr. Ștefan Munteanu,
Institutul de Teologie Ortodoxă „Saint Serge”, Paris

Descrierea CIP a Bibliotecii Naționale a României

IOAN DAMASCHIN, SFÂNT

**Cuvânt despre dreapta credință : despre Sfânta Treime,
despre Cântarea Trisaghionului / sfântul Ioan Damaschinul ;**
trad. din lb. greacă veche, studiu introd. și note de Laura Enache. -
Iași : Doxologia, 2015

Bibliogr.

Index

ISBN 978-606-666-385-4

I. Enache, Laura (trad. ; pref.)

23

**Traducerea a fost realizată după originalul în limba greacă veche:
Ioannou tou Damaskinou: 1) *Libellos peri tou orthou fronimatos*;
2) *Peri tis Hagias Triados*; 3) *Peri tou Trisagiou Hymnou*.**

CUPRINS

Teologia trinitară a Sfântului Ioan Damaschinul (studiu introductiv de Laura Enache)	7
CUVÂNT DESPRE DREAPTA CREDINȚĂ	53
DESPRE SFÂNTA TREIME	65
Cuvântul I	67
Capitolul 1	67
Capitolul 2	69
Capitolul 3	71
Capitolul 4	73
Capitolul 5	75
Capitolul 6	76
Capitolul 7	78
Capitolul 8	82
Capitolul 9	86
Capitolul 10	88
Capitolul 11	91
Capitolul 12	93
Capitolul 13	94
Capitolul 14	96
Capitolul 15	97
Capitolul 16	100

Capitolul 17	101
Capitolul 18	102
Capitolul 19	103
Capitolul 20	105
Capitolul 21	106
Capitolul 22	108
Capitolul 23	109
Capitolul 24	111
Capitolul 25	113
Capitolul 26	116
Capitolul 27	118
Capitolul 28	119
Cuvântul al II-lea	123
DESPRE CÂNTAREA TRISAGHIONULUI	129
Bibliografie	165
Indice de referințe scripturistice	169

Teologia trinitară a Sfântului Ioan Damaschinul

1. Prezentare generală

Tratatele reunite în acest volum reprezintă sinteza damaschiniană cu privire la dogma Sfintei Treimi, pe care ilustrul autor o situează în capul expunerii generale a credinței ortodoxe. Primul cuvânt, *Λίβελλος περι ὀρθου φρονήματος*¹, *Cuvânt² despre dreapta credință*, după cum remarcă profesorul Panayiotis Hristou, pare să fi fost alcătuit de Sfântul Ioan Damaschinul pe seama episcopului Ilie care l-a rostit la hirotonia lui în fața mitropolitului Damascului, Petru³. Este vorba despre o mărturisire de credință generală întemeiată pe dogmele fundamentale ale Ortodoxiei, având ca bază primele articole de credință ale crezului Niceo-Constantinopolitan. Este alcătuit din opt capitole generale, dintre care primul se referă la Persoanele Sfintei Treimi, următoarele patru la a doua Persoană a Sfintei Treimi, iar în ultimele trei își mărturisește credința în cele șase Sinoade Ecumenice ortodoxe și în toate câte au fost statornicite de acestea, se leapădă de credințele origeniste privitoare la preexistența sufletelor, la metempsihoză și apocatastaza tuturor, leapădă și anatemiizează pe toți cei care au lepădat hotărârile Sinoadelor Ecumenice și orice erezie și mărturisește cu jurământ că nu comunică

¹ Migne, PG 94, 1421-1432.

² *Libellos* = cârticică, cuvânt.

³ Sfântul Ioan Damaschinul, *Εργα* (E.Π.Ε.), vol. I, p. 15.

și nu este în comuniune cu nici un om de altă credință, mai ales cu maroniții, cu maniheii și cu clericii căsătoriți a doua oară, că se supune și ascultă de Mitropolitul Damascului și încheie insistând pe ideea că este de acord cu canoanele Sfinților Apostoli, ale sfintelor Sinoade și ale Sfântului Vasile cel Mare.

Al doilea tratat, *Despre Sfânta Treime, Cuvântul I*, în Patrologia lui Migne este socotit printre operele îndoielnice ale Patriarhului Alexandriei, Chiril⁴, în timp ce cea mai mare parte a lui se află cuprinsă intactă în *Expunerea exactă a credinței ortodoxe* a Sfântului Ioan Damaschinul – Ἐκδοσις (ἡ ἔκθεσις) ακριβῆς τῆς ὀρθοδόξου πίστεως. Fiindcă este îndeobște cunoscut faptul că Sfântul Ioan Damaschinul face uz din belșug de scrierile Părinților care au trăit mai înainte de el, ajungând mai cu seamă să scrie, din nemăsurată smerenie, că nu spune nimic de la el însuși, ar putea cineva presupune că și în acest caz folosește în întregime sau compilează această lucrare a lui *Despre Sfânta Treime*, fie că este într-adevăr opera Sfântului Chiril al Alexandriei, fie că aparține condeifului unui alt autor necunoscut.

Totuși, așa cum putem observa din cele *Trei Cuvinte despre Sfintele Icoane*, în fragmentele citate din „părinții încercați din vechime” pe care le adaugă la sfârșitul fiecărui cuvânt, pentru a-și susține cu mărturii pozițiile lui cu privire la icoane, amintește nu numai numele autorului, ci și opera, iar în câteva cazuri precise menționează și capitolul din care împrumută textul pe care îl adaugă. Acest fapt arată că nu era cu puțință ca, scriind cea mai importantă dintre lucrările sale⁵, să preia 28 de capitole întregi din opera altui autor fără să facă nici cea mai mică aluzie la originea lor. Cel mai posibil este că a făcut și aici ceea ce a făcut și în cele *Trei Cuvinte despre*

⁴ PG 77, 1120-1174.

⁵ Se referă la *Expunerea credinței ortodoxe*.

Sfintele Icoane, unde în al doilea *Cuvânt* reia intacte capitole din cel dintâi *Cuvânt*, iar în al treilea preia capitole din *Cuvintele* anterioare, fără nici o referire sau mențiune suplimentară, de vreme ce este vorba despre propriile sale scrieri⁶. Nu este exclus adică să fi scris el însuși și această operă *Despre Sfânta Treime*, și, mai târziu, când a scris opera lui dogmatică sistematică și completă Ἐκδοσις (ἢ ἔκθεσις) ἀκριβῆς τῆς ὀρθοδόξου πίστεως, să fi reprodus intacte capitolele din opera precedentă care se refereau la temele hristologice și triadologice corespunzătoare.

Având în vedere toate acestea și dat fiind faptul că stilurile celor două opere sunt aproape identice, formulăm opinia, desigur cu multă prudență, că este vorba despre o operă care este mult înrudită cu *Expunerea credinței ortodoxe* a Sfântului Ioan Damaschinul, dacă nu cumva chiar provine direct din condeiul acestuia.

Premisa de bază a vieții creștine este credința în existența lui Dumnezeu care este nesfârșit și necuprins în firea Lui, dar nu ne-a lăsat pe noi în totală necunoaștere a Lui. Prima cunoaștere umbrită despre El o avem de la creație, de la făptura creată, care este zidită și ocârmuită de El. Văzând lumea aceasta schimbătoare suntem conduși la ideea de Dumnezeu cel fără de schimbare și neschimbător și, observând ordinea care stăpânește în lume, ne formăm o idee despre Creator și despre Cel ce a împodobit-o. O mai deplină cunoaștere a lui Dumnezeu dobândim prin Lege și prin profeți, pe de o parte, și, mai înainte de toate, prin Fiul cel Unul Născut. Prin revelația lui Hristos cunoaștem ceea ce este necesar și posibil a fi cunoscut despre Dumnezeu, adică faptul că este fără de început, veșnic, fără de schimbare, Atotputernic, Atotînțelept și cele asemenea.

⁶ Vezi P. Hristou, *Introducere în viața, opera și învățătura Sfântului Ioan Damaschinul*, Editura EPE, vol. 19, 1, 1976, p. 16.

**CUVÂNT
DESPRE
DREAPTA CREDINȚĂ**

Nu mică frică și neliniște mă cuprinde din ambele părți, o, cel mai bun între Părinți și Prea Sfințite Arhipăstor al păstorilor. Căci, pe de o parte întrevăd primejdia neascultării¹ și pe de altă parte mă tulbură greutatea poverii. Unde să fug și cum să mă feresc, nu mă dumiresc, dar îți încredințez ție, părintelui meu duhovnicesc, cele ale mele, și, ca o oaie fără de răutate, nu voi protesta, nici nu voi striga, nici nu mă voi păstori pe mine însumi, ci voi fi supus poruncii tale. Îmi voi pleca grumazul nu precum o junică îndărătnică, ci ca un vițel supus, de vreme ce am cerut iertăciune și nu am dobândit-o. Știu legătura păcatelor mele, dar sunt convins că, dacă le vei dezlega pe pământ, vor fi dezlegate și în cer. Iată, rob sunt înaintea ta, fă ceea ce voiești. Pe Dumnezeu Îl am cârmuitor, pe Cel ce poate toate. Dar fiindcă Înalț Prea Sfinția ta a poruncit ca eu să-mi mărturisesc credința, să o cunoască, dar, toată casa lui Israel. Să ia aminte cerul, să vorbească și să asculte pământul cuvintele gurii mele².

1. Cred în Tatăl și Fiul și Duhul, Treimea cea de o ființă și Unime întreit-ipostatică, un început fără de început, o singură voie, o singură energie, o singură putere, o singură domnie, o singură împărăție, trei ipostasuri nefiind diferite prin nimic decât prin nenaștere, naștere și purcedere: Tatăl nenăscut și nu născut, Fiul născut și nu nenăscut, iar Duhul

¹ Aluzie la interdicția de a scrie pe care i-o impusese bătrânul lui. Cf. Sfântul Ioan Damaschinul, *Απαντα Έργα, Δογματικά Α', Εισαγωγή*, p. 12.

² Deut. 32, 1.

Sfânt purces și nici nu este El pricină, nici nenăscut. Căci are pricină și izvor pe Tatăl, ieșind din El nu prin naștere, ci prin purcedere, ca să fie un singur Tată, un singur Fiul, un singur Duh Sfânt, Dumnezeu desăvârșit Tatăl, Dumnezeu desăvârșit Fiul, Dumnezeu desăvârșit Duhul Sfânt, nu doi dumnezei, nici trei. Ci cele trei ipostasuri sunt un singur Dumnezeu. Căci nu se disting nici prin timp, nici prin mod, nici nu se despart prin putere, ci au perihoreza, fără nici o amestecare sau confuzie între ele, căci Cuvântul și Duhul Sfânt sunt puteri ale Tatălui și pentru aceea și este un singur Dumnezeu. Dar, deși sunt puteri, nu sunt neipostatice. Căci fiecare este ipostas desăvârșit, ca nu cumva dumnezeiasca fire să fie compusă din substanță și puteri, ci fiecare considerat în El Însuși Dumnezeu desăvârșit, ipostas desăvârșit. Dar un singur Dumnezeu sunt cele trei ipostasuri gândite unul împreună cu celelalte și întru celelalte. Și acest lucru este cu totul străin și cuvenit numai lui Dumnezeu.

Așadar, Unul este Dumnezeu Tatăl și Fiul și Duhul Sfânt. Unul este Făcătorul cerului și al pământului și a toată făptura văzută și nevăzută, Care a adus toate la ființă din neființă, nu dintr-o materie preexistentă. Un singur Dumnezeu și un singur început a toate, iar nu două. O singură dumnezeire mai presus de dumnezeire, o singură ființă mai presus de ființă, bunătate mai presus de toată bunătatea, noianul ființei nesfârșite și nemărginite, pricina tuturor bunătăților, putere dătătoare de ființă, fără de început, nepieritoare, veșnică și necircumscrisă. Lumină veșnică în trei străluciri, întreit-ipostatică, acoperită de întunericul necuprinderii.

2. Cred, de asemenea, că Fiul cel Unul născut și Cuvântul lui Dumnezeu, Cel mai înainte de veci, Cel nezidit, Cel de o ființă cu Tatăl și cu Duhul Sfânt, Unul din Sfânta Treime, S-a întrupat din nesfârșită bunătate și negrăită iubire de oameni prin bunăvoirea Tatălui fără de sămânță din Duhul Sfânt și din

Maria Sfânta Pururea Fecioara și Născătoarea de Dumnezeu, în vremurile cele din urmă pentru noi și pentru a noastră mântuire, rămânând ceea ce era, Dumnezeu desăvârșit și deoființă cu Tatăl și făcându-Se ceea ce nu era, om desăvârșit de o fire cu Maica Lui și cu noi, trup însuflețit cu suflet rațional și înțeleghător. Și este Unul Hristos, Un Domn, Un Fiu al lui Dumnezeu și om, Însuși fiind Dumnezeu desăvârșit și om desăvârșit, un ipostas compus din dumnezeire și omenitate, din două firi, și în două desăvârșite firi care au termenul și rațiunea cuvenite fiecăreia: Fiu al lui Dumnezeu, potrivit nașterii celei netrupești mai înainte de veci din Tatăl, Fiu al omului El Însuși, potrivit mântuitoarei Întrupări și asumării [firii omenești].

Fără de mamă din Tatăl, în primul rând, ca Dumnezeu, iar în al doilea rând fără de tată El Însuși ca om din Maică. Două firi și un Ipostas. Căci dacă ar fi două ipostasuri nu ar mai fi un singur Fiu, ba încă am cinsti o Pătrime. Căci dacă ar fi un alt ipostas al Fiului Celui Unuia Născut al Tatălui și altul al Fiului Fecioarei, ar fi un alt Fiu și un alt Fiu și nu un singur Fiu. Căci dacă ar fi două ipostasuri nu ar putea fi un singur Fiu. Și iarăși dacă ar fi altul ipostasul Unuia Născut Fiului lui Dumnezeu și altul ipostasul Celui din Fecioară, fie s-ar scoate Fiul Unul Născut al lui Dumnezeu și s-ar introduce Cel din Fecioară, fie o pătrime ar sta pe tron, iar noi ne-am închina lui Dumnezeu în pătrime Tatălui și Fiului și Sfântului Duh și Fiului Fecioarei. Dar să nu fie să cugetăm noi acestea, ci un singur ipostas compus al Cuvântului lui Dumnezeu, al Fiului Unuia Născut al lui Dumnezeu, cu trupul Lui, din două firi și în două firi desăvârșite, dar nedespărțite, neamestecate, și nedespărțit unite după ipostas.

Nu voi spune o fire compusă, ca nu cumva să hulesc pe Fiul ca fiind de altă fire și de altă ființă decât Tatăl, căci Tatăl are o fire simplă, iar nu compusă, ci voi spune un singur ipostas compus, ca să nu-L numesc nici numai Dumnezeu,

omenească, căci păcat nu a făcut, nici nu s-a aflat în gura Lui vicleșug⁴. Căci fiind ipostas dumnezeiesc și asumându-și firea omenească, S-a folosit de voința naturală a omenității, potrivit cu voința dumnezeiască a ipostasului ei. Și astfel Noul Adam l-a mântuit pe cel vechi. Căci, ca om, a fost întru toate ascultător lui Dumnezeu și Tatălui până la moarte⁵. Căci nu ca Dumnezeu a fost ascultător. Căci ascultarea este supunerea liberă a propriei voințe altei voințe. Iar voia dumnezeiască nu este supusă, nici ascultătoare. Căci nu ține de voința dumnezeiască faptul de a dori mâncare, băutură, somn, a voi să iei și să nu poți, căci voința dumnezeiască este Atotputernică. Nici nu ține de lucrarea dumnezeiască a vedea cu ochi trupești și a respira, a umbla și a întinde mâinile.

4. Pentru aceea, așa cum mărturisim cele două firi ale Lui, împreună cu aceasta, mărturisim și două voințe naturale și cele două lucrări naturale ale Unuia și Aceluiași Hristos, ale unui singur ipostas compus al Fiului lui Dumnezeu și Fiului omului. Unul și Același voind în mod natural cele dumnezeiești și cele omenești, cele dumnezeiești, prin voința dumnezeiască, cele omenești, prin voința omenească. Căci Hristos fiind un singur ipostas al celor două firi, dumnezeiască și omenească, El Însuși a voit pe unele dumnezeiește, pe celelalte omenește. Și lucrează cele dumnezeiești, iar pe cele omenești le lucrează theandric. Căci dacă voia, ca Dumnezeu, cele dumnezeiești și, ca om, cele omenești, totuși nu voia doar ca Dumnezeu cele dumnezeiești, nici ca simplu om nu voia cele omenești, ci Dumnezeu, fiind înomenit, adică, înomenindu-Se, voia și lucra cele dumnezeiești prin voia naturală dumnezeiască și prin lucrare, și tot ca Dumnezeu și om El Însuși voia și lucra cele omenești, aparținându-I prin fire a voi

⁴ I Pt. 2, 22.

⁵ Filip. 2, 8.

credință mă voi înfățișa la Scaunul de judecată al lui Hristos și voi dobândi mântuirea Lui prin harul Lui. Căci Lui I se cuvine slava și puterea împreună cu Cel fără de început al Lui Părinte și cu Duhul Sfânt, acum și pururea și în vecii vecilor. Amin.

**DESPRE
SFÂNTA TREIME**

Cuvântul I

Capitolul 1

Întrucât pentru noi, creștinii, este de cea mai mare însemnătate și de cea mai mare necesitate să cunoaștem dreapta credință și pe aceasta să o îmbrățișăm și cu aceasta să ne însoțim și cu ea împreună să străbatem viața de acum, se cuvine ca noi așa să credem, așa să mărturisim și așa să propovăduim: că Dumnezeu Unul este, adică o singură dumnezeire, o singură fire fără de început, veșnică și mai înainte de veci, nenăscută, nezidită, netricăcioasă, neschimbată și neschimbătoare, necuprinsă, nepătrunsă cu mintea, necircumscrisă, simplă, necompusă, netrupească, negrăită, nevăzută, în trei desăvârșite ipostasuri, Tatăl, Fiul și Sfântul Duh. Este cu neputință de zugrăvit în cuvinte ceea ce este dumnezeiesc și necuprins, căci „nimeni nu L-a cunoscut pe Tatăl, afară numai de Fiul, nici pe Fiul, afară numai de Tatăl”¹. Și Duhul cel Sfânt astfel cunoaște cele ale lui Dumnezeu, cum și duhul omului cunoaște cele mai dinlăuntru ale lui. Dar, cu excepția celei dintâi și fericite firi, nimeni nu a cunoscut vreodată pe Dumnezeu afară numai de cel căruia El Însuși a binevoit a-i descoperi; și aceasta nu numai oamenilor, ci chiar și puterilor îngerești celor mai presus de lume. Totuși nu ne-a lăsat pe noi Dumnezeu în totală necunoștință. Cunoștința faptului că există Dumnezeu este sădită de El în chip firesc în sufletele tuturor. Și însăși făptura cea zidită, menținerea ei și legile

¹ Lc. 10, 22.

care o cârmuiesc propovăduiesc măreția firii dumnezeiești². Și mai întâi prin Lege și prin profeti, iar mai apoi prin Unul Născut Fiul Lui, Domnul și Dumnezeu și Mântuitorul nostru Iisus Hristos, odată cu venirea Lui la noi, ne-a descoperit cunoștința Lui³.

Așadar, toate cele dăruite nouă prin Lege și prin prooroci și prin Sfinții Apostoli le primim, le cunoaștem și le mărturisim, necăutând nimic mai presus de puterile noastre. Căci este cu neputință ca, pe lângă cele spuse nouă în chip dumnezeiesc de cuvintele insuflăte de Dumnezeu ale Vechiului și Noului Testament, să mai adăugăm și noi ceva despre Dumnezeu sau să cugetăm ceva despre El. Faptul că există Dumnezeu nu este pus la îndoială de către cei care primesc desăvârșit Sfintele Scripturi, mă refer la Vechiul și Noul Testament, și nici de cei care le pun la îndoială și le răstălmăcesc, nici de cei plini de eresurile elinilor. Căci precum am spus, cunoștința faptului că există Dumnezeu e sădită în noi în mod natural. Atât de mare a fost răutatea celui rău împotriva făpturii omenești, încât pe unii dintre ei i-a adus la ceva atât de irațional și atât de prostesc, la cel mai rău dintre rele care este prăpastia pierzaniei, anume la faptul de a spune că nu există Dumnezeu (a căror nebunie și lipsă desăvârșită de minte a arătat-o și Profetul David zicând: „Zis-a cel nebun în inima sa: Nu este Dumnezeu”⁴).

Dar ucenicii Domnului și Apostolii cei luminați de Duhul Sfânt, făcând semne dumnezeiești prin puterea și cu harul Lui, cu undița minunilor săvârșite de ei, i-au adus iarăși pe

² Înț. Sol. 13, 5. Vezi și Sfântul Ioan Damaschinul, *Despre Credința ortodoxă*, Cap. 1. Vezi Sfântul Grigorie din Nazianz, *Logos Theologikos Deuterous* [Al doilea Cuvânt teologic], vol. 59. 16, 34. Ekdosis tis Apostolikos Diakonias Tis Ekklesias tis Ellados, Atena, 1979, pp. 219-237. Cuvântul 28, cap. 16. „Ἐπὶ τὸν Θεόν ἡμᾶς ἀνήγαγεν ἐκ τῶν ὀρωμένων”.

³ In 1, 18.

⁴ Ps. 13, 1.

aceștia la lumina cunoștinței, pescuindu-i din adâncul întuneric al necunoștinței. În același chip și păstorii care au urmat vredniciei și harului acestora, dar și învățătorii care au primit harul luminător al Duhului, prin puterea facerii de minuni, dar și prin cuvântul harului, au luminat pe cei întunecați și au întors pe cei înșelați din rătăcirea lor. Dar nouă, care nu am primit nici darul minunilor, nici pe cel al învățaturii celei luminătoare (căci ne-am făcut pe noi înșine nevrednici prin aplecarea spre plăcere), ni se cuvine să zicem puține lucruri în plus față de cele ce ne-au transmis nouă despre El învățătorii harului care au chemat în ajutor pe Tatăl, pe Fiul și pe Duhul Sfânt.

Capitolul 2

Toate ființele sunt fie zidite, fie nezidite⁵. Dacă sunt zidite, atunci sunt și schimbătoare. Întrucât firea acestora își are începutul de la schimbare, ele sunt pururea supuse schimbării, devenind fie stricătioase, fie schimbătoare, ca urmare a liberei lor alegeri. Dar dacă sunt nezidite, atunci, printr-o urmare logică, sunt în mod necesar și neschimbătoare. Căci dacă firea celor nezidite este potrivnică acestora, adică schimbării și degradării, atunci și modul lor de a fi, adică proprietățile ipostatice⁶, va fi în mod necesar potrivnic unora ca acestea. Cine, așadar, nu va fi de acord că toate făpturile

⁵ Distincția creat-necreat este fundamentală în creștinism și marchează diferența de concepție antică despre divin. Cf. Andrew Louth, *op. cit.*, 2002. pp. 111-112.

⁶ Se referă la modul de a fi al firii dumnezeiești celei nezidite, una, al cărei mod de existență, sau, mai bine zis, de ființare, este Treimea ipostasurilor. Identitățile ipostatice reprezintă modul de a fi al firii dumnezeiești nezidite care există în cele trei ipostasuri.